

Méltatás **Schubert** Gabriella, az MTA külső tagja székfoglalóján

Budapest, 2005. október 17.

Gabriella Schubert asszony 1943. szeptember 22-én született Budapesten. Anyanyelve magyar, állampolgársága élete hosszabb részében német. Fő kutatási területe a balkáni nyelvek és népi kultúrák összehasonlító vizsgálata. Már évtizedek óta a szlavisztika, az areális nyelvészet (balkanisztika), az etnoszemiótika, a délkelet-európai nyelvek, népek, kultúrák kapcsolatainak és kölcsönhatásainak nemzetközileg elismert kutatója. Szakértője a német-magyar, a német-délszláv kultúrkapcsolatok, szókölcsonzések történetének is. A magyar és a német mellett, az orosz, az angol, a szerb, a horvát csaknem anyanyelvi szintű ismerője, s több más balkáni nyelv is közel áll hozzá (pl. bolgár, macedón, oszmán-török). Jelenleg - s már közel egy évtizede - egyetemi tanár, a jénai Friedrich-Schiller Egyetem Szlavisztikai Intézetének igazgatója

Egyetemi tanulmányait zömmel Berlinben végezte, magiszteri fokozatát is német állampolgárként szerezte meg 1977-ben *Die ungarischen Lehnwörter im Serbokroatischen unter besonderer Berücksichtigung der Rückentlehnungen* címen benyújtott értekezésével (Berlin, 1977).. A magyar jövevényszavak a szerbhorvátban s a két (vagy három?) nyelv érintkezésének kérdésköre véglegesebb kidolgozást nyert aztán *Hadrovics* László 1985-ben megjelent nagy művében (*Ungarische Elemente im Serbokroatischen*), de egyik hivatkozási pontja az említett magiszteri munka.

Schubert Gabriella a berlini Freien Universitat Kelet-Európa Intézetének Balkanológiai Osztályán kezdte a tudományos pályát, végezte további tanulmányi munkáját és kutatásait. Kutatómunkájának tárgyköre a *Balkán néprajza és Kelet-közép- és Délkelet-Európa népeinek etnológiája* volt. 1981-ben ugyancsak Berlinben szerezte meg bölcsészdoktori fokozatát. Munkája aztán 1982-ben jelent meg *Ungarische Einflüsse in der Terminologie des öffentlichen Lebens der Nachbarsprachen* címen. Ebben a könyvében több száz etimológiával, s azok kultúrtörténeti értelmezésével mutatta be a magyar nyelvnek és (népi) műveltségnek a román és a balkáni nyelvekre gyakorolt hatását. A kölcsönszavakkal összefüggésben behatóan elemezte a néptörténeti és a nyelvészeti kérdéseket is. Ezt a könyvét 1982-ben a berlini Kelet-Európa intézet balkanológiai könyvsorozatában adták ki, mint a sorozat 7. kötetét, a müncheni *Südosteuropa Gesellschaft* pedig az évi díjával ismerte el.

A pálya következő szakaszát 1986-1996 között a berlini Kelet-Európa Intézet Balkanológiai Osztályán tette meg, *akadémiai tanácsos (Akademische Ratin)* megnevezésű

álláshelyen, miközben rendszeres előadó tanára is volt az Intézetnek. Már az 1970-es évek végén bekapcsolódott a *Zeitschrift für Balkanologie* c. tudományos folyóirat szerkesztőségi munkájába, s szerzőként, saját tanulmányaival is tevőlegesen hozzájárult a lap magas színvonalához, nemzetközi elismertségéhez. Ez irányú munkásságának elismerése, hogy 1990-ben a folyóirat főszerkesztésére kérték fel, s Ő ma is ellátja ezt a sok fáradozással és nagy felelősséggel járó feladatot.

1990-ben habilitált egy igen vaskos és fontos monográfiával. A könyv 1993-ban jelent meg *Kleidung als Zeichen Kopfbedeckungen im Donau-Balkan Raum* címen. Hatalmas anyagon, bőséges dokumentációval és finom elemzésekkel mutatja be a balkáni női népviseletek szemiotikai jelzőrendszereit, különös tekintettel a fejviseletekre, kendőkre, színekre stb. Néprajzi munkássága kifejezetten sokrétű, s a kultúrnövények (pl. a paprika) európai terjedésének balkáni útvonalától és különféle ételek-italok balkáni változataitól sajátos társadalomszervezeti formáig, folklórelemekig. Utóbbiak között említendők a nyelvtudomány és a folklorisztika érdeklődését egyaránt felkeltő proverbiumok, különösen a közmondások és találós kérdések. (Egyik magyarul közölt cikke e tárgykörben: *Magyar elemek a szerb közmondásokban - Karadzic gyűjteménye alapján*. Beható tanulmányokat szentelt egyes epikai formáknak, műveknek, sőt a magyar és szerbhorvát irodalmi kölcsönhatások történetének is. Jelentős tanulmányban tekintette át a délkelet-európai pásztorköpenyek változatait, s eljutott egy típusrend kialakításáig. Publikációinak hosszú jegyzékét tanulmányozva ismét feltűnt nekem, hogy milyen régtől foglalkoztatja a színek világa, s milyen sok vonatkozását, forráscsoportját tárta fel ennek a kérdéskörnek. Egy horvát népmese alapján elemezte 1986-ban a *fekete* és a *fehér* szín jelentőségét a népi szimbolikában, majd a bulgároknál vizsgálta szélesebb anyag alapján a színeket és jelentéseiket a szimbolikában. Székfoglalójának tárgyválasztása tehát logikusan következik eddigi munkásságából.

A felvillantott témákkal, címeikkel csupán jelezni kívántam az eddigi életmű gazdagságát, s néhány magyar vonatkozását. További részletezés helyett ezt a rövid méltatást néhány összegző adattal szeretném zárni. Schubert Gabriella **öt** nagy monográfiája, **130**-at meghaladó számú tanulmánya, kiterjedt szerkesztői tevékenysége, s különösen a *Zeitschrift für Balkanologie* szerkesztése, egyetemi oktatói, professzori működése és nemzetközi kongresszusokon kifejtett tevékenysége folytán mind a német nyelvterületen, mind a Balkán országainak kutatói közösségeiben széleskörű elismertségnek örvend. Elismertségét számos díj, elismerés, tudományos társaságokban, nemzetközi szerkesztő bizottságokban, boardokban viselt tagsága, vezető tisztsége, tudományos társaságok - köztük a Magyar Néprajzi Társaság-

tiszteleti tagsága kellően alátámasztja. Könyveit német nyelven, tanulmányait a német mellett angolul, magyarul, s különböző szláv nyelveken (szerb, bolgár, orosz) publikálta. A hazai tudományossággal évtizedek óta szoros kapcsolatot ápol: vendégtanár volt az ELTE Tárgyi Néprajzi Tanszékén, többször tartott előadást hazai konferenciákon, nemzetközi tanácskozásokon, publikál folyóiratainkban (*Ethnographia*, *Acta Ethnographica*), tagja az *Acta* nemzetközi boardjának, szenátusi tagja volt két évig az Andrássy Egyetemnek, rendszeresen cikket kér és közöl magyar szerzőktől a *Zeitschrift für Balkanologie* hasábjain stb.

Végül megemlítem, hogy Hadrovics László és Gunda Béla már bő tíz évvel ezelőtt kezdeményezte Schubert Gabriella megválasztását, de nem volt elegendő idejük az ügy képviselésére. Így rájuk is emlékezve tettük meg ajánlásunkat Benkő Loránd professzor úrral, amikor erre alkalom nyílt, s javaslatunk egyetértésre talált az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályán, majd a további fórumokon is. Schubert Gabriellát az Akadémia 2004. évi májusi közgyűlése az MTA külső tagjává megválasztotta. A tagságot igazoló diploma átadása alkalmából tartja meg ma székfoglaló előadását.

Paládi-Kovács Attila akadémikus